

***Tradycyjne praktyki religijne w zsekularyzowanym społeczeństwie.
Kult świętych jako przedmiot badań stawiających nowe pytania***
Symposium AKL

(Helfta – Eisleben, 6–10 wrzesień 2010 r.)

Organizowane co dwa lata symposium naukowe katolickich wykładowców liturgiki krajów języka niemieckiego (AKL) miało tym razem miejsce w założonym w 1229 r. koło pałacu Mansfeld, a przeniesionym w 1258 r. do Helfta, klasztorze

cystersek. W XIII i XIV w. był on ważnym, religijnym centrum średniowiecznej duchowości kobiet w Europie, co przyczyniło się do tego, że nazywano go „koroną niemieckich klasztorów żeńskich”. Klasztor, położony na skraju miasta Marcina Lutra — Eisleben, znany był w całej ówczesnej Europie, bowiem do jego sławy przyczyniły się trzy święte mistyczki: Mechtylda von Hackeborn, Mechtylda von Magdeburg i Gertruda z Helfta — jedyna święta w Niemczech, która ma przydomek „wielka”. Mimo tej świętości miejsca tego nie ominęły liczne spustoszenia, reformacja, a także ateistyczne czasy Niemieckiej Republiki Demokratycznej, które doprowadziły go do ruiny. Jednak upadek muru berlińskiego i związane z tym zmiany doprowadziły do odbudowy tego kompleksu, który zaczął ponownie funkcjonować jako ponadwyznaniowe Centrum Formacyjne i Dom Rekolekcyjny w 2001 r.

Tradycyjnie już na spotkanie liturgistów niemieckojęzycznych zostali zaproszeni także goście z krajów ościennych. Byli więc liturgiści z Belgii, Włoch, Holandii, Francji, Czech i Polski. Pojedyncze osoby przyjechały także z Izraela, Serbii i Kanady. W sumie powstała grupa licząca 83 naukowców. Ponieważ polscy liturgiści mieli w tym samym czasie spotkanie w Katowicach, dlatego nasz kraj reprezentowali ks. dr Włodzimierz Mocydlarz i piszący te słowa.

Symposium otworzył przewodniczący AKL prof. Benedikt Kranemann z Erfurtu. Wprowadził on w tematykę spotkania, która wypłynęła z faktu coraz modniejszego podróżowania do miejsc pielgrzymkowych, związanych z różnymi świętymi. To wyznaczyło potrzebę ponownego spojrzenia na problem kultu świętych we współczesnych czasach.

Pierwszy referat wygłosiła prof. Saskia Wendel (Köln), specjalizująca się w badaniach modeli mistyki niemieckiej. Dlatego jej wystąpienie poświęcone było *Rozumieniu chrześcijańskiej mistyki i jej znaczenia dla praktyk duchowych*.

Drugi dzień obrad rozpoczął prof. Jürgen Bärsch z bawarskiego Eichstätt. Był to na wskroś historyczny referat ukazujący dzieje kultu świętych, dlatego miał podwójny tytuł: *Liturgia a pobożność ludowa. Pytania o historię kultu świętych z dzisiejszej perspektywy*.

W podobnym klimacie trzeba widzieć kolejne wystąpienie, które zaplanowano dla pastorki ewangelickiej prof. Corinny Dahlgrün z Jeny. W swoim referacie pt. *Duchowość a kult świętych. Znaczenie świętych w budowaniu wiary chrześcijanina* pokazała protestanckie spojrzenie na kult świętych, w którym jest miejsce dla świętego postrzeganego jako przykład, ale nie jako orędownik. Przypomniała, że w zdrowym kulcie świętych musi być obecny chrystocentryzm, eklezjologia i soteriologia.

Raz jeszcze dane było uczestnikom symposium zagłębić się w historię kultu świętych, ale widzianą tylko w kontekście powojennych dziejów NRD. Prof. Josef Pilvousek, historyk z Erfurtu, poruszył problem *Kultu świętych w państwie rządonym przez ateistyczną dyktaturę*. Słuchacze mogli poznać formy koniunkturalnego wykorzystywania kultu świętych do celów politycznych. Dotyczyło to głównie św. Elżbiety z Turyngii oraz św. Jadwigi Śląskiej. Obydwie „potrzebne” były, by pokazać znaczenie pracy charytatywnej w sytuacji wyzysku człowieka pracy przez kapitalistów.

Zupełnie inny charakter miało kolejne wystąpienie. Prof. Reinhold Zwick (Monastyr) przeniósł słuchaczy w świat filmu, przedstawiając *Teologiczny opis form kultu świętych we współczesnym filmie*. Moda na filmy o świętych sprawia, że robią je nie tylko ludzie wierzący. Tacy też ludzie wykorzystują świętych jako przykłady krytyki Kościoła. Innym problemem jest dominacja w filmie świętych kobiet; dla autora referatu jest to ewidentny wpływ feminizmu. Są oczywiście dobre filmy, w których święci pokazani są jako ci, co naśladują Chrystusa, ale są też filmy, które banalizują problem świętości. Swoje tezy autor poparł wybranymi fragmentami filmów.

Ten bardzo pracowity dzień zakończyło spotkanie zarówno członków AKL Junior, jak i spotkanie, które miało wyłonić nowe władze AKL. W tym względzie niczego nie zmieniono.

Dlatego następny dzień rozpoczął stary i jednocześnie nowy przewodniczący AKL, prof. Benedikt Kranemann, który zaprosił uczestników sympozjum do wybrania sobie jednej z czterech grup roboczych, w których miały miejsce dopołudniowe wykłady. W pierwszej grupie wygłoszono następujące trzy referaty: *O. Richard Henkes SAC — zapomniany nazistowski męczennik. Refleksje na temat jego procesu beatyfikacyjnego* (prof. Manfred Probst z Vallendar); *Celebracja we wspólnocie. Jan Baptist Hirscher jako prekursor odnowy liturgicznej* (Samuel Goyvaerts z Leuven); *Przyszły święty? Mar Ivanios i jego znaczenie dla liturgii, teologii i duchowości w Kościele wschodnim i zachodni* (prof. Boris Geldhof z Leuven). W drugiej grupie wygłoszono także trzy referaty: *Szczęście pomogło! Święta wyznacza kierunek umiejscowienia Kodeksu z XII w.* (dr Thomas Csanády z Grazu); *Liturgia centrum codziennego życia. Próba trzeciej perspektywy* (Jochen Kaiser z Wernigerode); *Mając zatem dokoła siebie takie mnóstwo świadków (Hbr 12,1). Zamyślenia nad miejscem świętych w posoborowej liturgii* (dr Annette Albert-Zerlik z Moguncji). Uczestnicy trzeciej grupy również wysłuchali trzech referatów: *Święci jako przykład. Ich duchowość eucharystyczna. Teologiczno-historyczna perspektywa* (Thomas Fies z Fribourga); *Liturgiczne manuskrypty arabskie i ich możliwe znaczenie dla historii rytu bizantyjskiego* (mgr Martin Lüsteræeten z Monastyr); „*Przybyliśmy, żeby trwać*”, *Liturgia i jej wkład w integrację migrantów na przykładzie miasta Halle i okolicy w XIX i XX w.* (mgr Theresa Pabst z Erfurtu). Czwarta grupa mogła wysłuchać jedynie dwóch referatów: *Wspomnienie ofiary Abrahama? Kult świętych patriarchów z perspektywy liturgii wschodnich* (prof. Harald Buchinger z Regensburga) oraz *Paszportowe zdjęcie albo miniaturowy portret. Zamyślenia nad duchologią niemieckiego sanctorale* (prof. Winfried Haunerland z Monachium).

Popołudnie tego dnia wypełniło zwiedzanie położonego niedaleko Merseburga — miasta w środkowych Niemczech nad rzeką Soławą, w kraju związkowym Saksonia-Anhalt. Początki tej osady sięgają VIII w., a w 968 r. stało się ono miastem biskupim. Ma ono ścisłe związki z historią Polski, bowiem w 1013 r. miało w nim miejsce zawarcie pokoju między Henrykiem II i Bolesławem I Chrobrym (na mocy którego Bolesław zatrzymał Miłsko i Łużyce jako lenno), natomiast w 1033 r. doszło do układu politycznego między Konradem II i Mieszkiem II, w którym Mieszko II uznał zwierzchnictwo cesarza. Chętni mieli też okazję nawiedzić kościoł w samym Eisleben, a którym został ochrzczony Marcin Luter.

Wieczorem tego dnia miała miejsce msza koncelebrowana pod przewodnictwem biskupa z Magdeburga — dr. Gerharda Feige, który po kolacji przedstawił uczestnikom sympozjum mało optymistyczną sytuację swojej diecezji.

Kolejny dzień wypełniły cztery referaty. Najpierw uczestnicy sympozjum wysłuchali dość akademickiego wykładu na temat: *Wierzę w świętych obcowanie. Liturgiczno-teologiczne zamyślenia nad kultem świętych dzisiaj* (prof. Martin Stuflesser z Würzburga). Wychwytując z historii kultu świętych przykłady świadczące o niezrozumieniu istoty takiego kultu, przypomniał teologiczne zasady poprawnego oddawania czci świętym, akcentując ekumeniczny wymiar takiej pobożności. Drugi referat, zatytułowany: *Dyskusje liturgistów nad rzymskim Dyrektorium o pobożności ludowej i liturgii z 2001 r.*, wygłosił prof. Stefan Böntert z Bochum. Wskazał on na różny odbiór tego dokumentu w poszczególnych krajach. W dyskusji nad tym wystąpieniem postulowano, by na gruncie niemieckim powrócić do tego tekstu i na nowo go odkryć. Dwa ostatnie referaty wygłosiły panie. Najpierw prof. Birgit Jeggle-Merz (Lucerna/Chur) skupiła się na problemie *Kultu świętych w tekstach liturgicznych*. To wystąpienie zakończyła konkluzja o potrzebie nieustannych badań nad tekstami euchologicznym, a jednocześnie wywołało dyskusję wokół problemu kultu świętych w ludowych śpiewach. Z kolei prof. Susan Roll z Ottawy miała referat zatytułowany: *Międzynarodowy wymiar kultu świętych: temat międzykulturowy*. Wystąpienie to miało poniekąd znamiona podsumowania, bo pokazał, że kult świętych miał, ma i mieć będzie swoje istotne miejsce w Kościele powszechnym, że także w każdej kulturze i każdym narodzie potrzebni są ci, którzy mogą być dla człowieka każdej epoki nie tylko przykładem, ale i wyzwaniem zachęcającym do pięknego realizowania w życiu zasad Chrystusowej Ewangelii.

W ostatni dzień dana było uczestnikom spotkania możliwość zwiedzenia Halberstadt — kolejnego miasta kraju związkowego Saksonia-Anhalt, tego zakątka zjednoczonych Niemiec, który dla wielu uczestników sympozjum okazał się mało znany.

Ks. Erwin Mateja